

10 Motivatietheorie: Maslow

1 Inleiding

Dit thema gaat over motivatietheorie.

Beroepscontext: als onderwijsassistent heb je te maken met leerlingen die je soms moet motiveren. Je hebt kennis en inzicht nodig in hoe motivatie in elkaar zit en welke specifieke behoeften we als mensen hebben.

Motivatie betekent dat je zin hebt om te doen waar je mee bezig bent of dat er iets is dat maakt dat je in beweging komt. Het woord motiveren komt van het Latijnse woord *movere*, bewegen. Het gaat om in beweging komen. Wat maakt dat je in beweging komt? In beweging komen, hangt heel sterk samen met de basale behoeften die iedereen heeft. Als je honger hebt, wil je eten. Je komt in beweging om voor eten te zorgen. Als je iets wilt weten, ga je het opzoeken of vragen. Als je vanuit je zelf in beweging komt, omdat je het leuk vindt om iets te doen, omdat je er plezier aan beleeft, dan hangt plezier samen met je basisbehoefte.

Een bekende theorie over motivatie, is de zogenoemde behoeftepiramide van Maslow. In die piramide staan de basisbehoeften die ieder mens heeft. Bij elke basisbehoefte horen bepaalde kenmerken.

Motivatie:

- motivatietheorie: de behoeftepiramide van Maslow, paragraaf 2
- kenmerken van elke behoefte in de piramide, paragraaf 3

1

2 Motivatietheorie

Als je honger hebt, kom je in beweging en je gaat eten zoeken. Behoeften als honger en kou motiveren heel sterk om eten te zoeken of om iets warmes aan te trekken. We noemen deze behoeften *basisbehoeften*. Basisbehoeften zijn sterk motiverende factoren.

Alle mensen hebben behoeften: behoefte aan vriendschappen, aan woonruimte, kleding enzovoort. Abraham Maslow heeft in de zestiger jaren een motivatietheorie ontwikkeld op grond van de behoeften die iedereen heeft. Hij heeft de menselijke behoefte in kaart gebracht in de vorm van een piramide. De bodem van de piramide is de behoefte die het meest fundamenteel is. De behoefte die daarboven staat, kan pas aan bod komen als de vorige vervuld is. De piramide van Maslow is, volgens hem, voor iedereen geldig. Het gaat hier over behoeften die iedereen heeft. De behoeftepiramide geldt dus ook voor leerlingen. Hij is dus ook in de pedagogische situatie belangrijk. Je past je pedagogisch handelen aan aan het vervullen van de basisbehoeften van de leerlingen

De menselijke behoeften zijn de volgende. Je leest de opsomming van onderen naar boven.

De piramide van Maslow:

De fysiologische behoeften zijn het meest basaal. We houden de volgorde van Maslow aan, omdat die zichtbaar maakt wat de eerste en de laatste behoefteniveaus zijn. Je begint dus bij 2.1 de fysiologische behoeften.

2.1 Fysiologische behoeften

Fysiologische behoeften zijn de primaire levensbehoeften zoals eten, slapen, seksualiteit en beweging, afwisseling tussen werken en beweging. Het speelkwartier is een fysiologische behoefte. Een fruithapje om tien uur ook. Hulp bij lastige karweitjes zoals je jas dicht-ritsen, toiletbezoek. De ondersteuning richt zich op 'ondersteuning op afstand'. Dat wil zeggen, je helpt de leerling wel, maar je leert hem het zelf te doen. Het einddoel is dat de leerling zich veilig en hygiënisch gedraagt. Geld verdienen hoort hier ook bij, want geld maakt eten mogelijk. Deze behoefte geldt dus niet alleen voor kinderen, maar ook voor jou als volwassene.

2.2 Zekerheid

Bij de behoefte aan zekerheid kun je denken aan structuur, stabiliteit, vertrouwen, duidelijkheid, de behoefte aan een eigen plek. Een onzekere leerling die zo graag nog een keertje extra de uitleg hoort en dan aan het werk kan. Zo'n leerling heeft behoefte aan zekerheid. De uitleg was eigenlijk al voldoende duidelijk, maar de onzekerheid was te groot om al te durven. De hele schooltijd door houden de leerlingen behoefte aan duidelijke regels, weten waar je aan toe bent.

De behoefte aan zekerheid geldt ook voor jou. Langer op een plek werken bijvoorbeeld, kan voor jou het antwoord zijn op deze behoefte. Niet het feit dat je werk *hebt*, maar het langer op een werkplek blijven. Dan heb je de zekerheid dat er de volgende maand weer een bedrag op je bankrekening gestort wordt. Ook weet je wat je aan je collega's hebt. Een autoritaire schoolorganisatie mag vervelend lijken, maar geeft ook zekerheid. Zo zijn er allerlei factoren aan te wijzen die op het eerste gezicht helemaal niet plezierig lijken, maar waar je het mee doet omdat ze zekerheid geven.

2.3 Sociale behoeften

Sociale behoeften: liefde, vriendschappen, deel uitmaken van een gemeenschap, erbij willen horen, een positie hebben in de groep. Tussen vier en acht jaar maken de leerlingen een sterke ontwikkeling door. Als vierjarigen zijn ze nog sterk afhankelijk van volwassenen. Vanaf acht jaar geven ze meer en meer zelf vorm aan hun vriendschappen en sociale verbanden. Leerlingen zitten graag naast iemand waar ze goed mee kunnen. De een denkt dan aan goed kunnen werken, een ander wil liever goed kunnen kletsen. Dat is voor het onderwijs wat lastig, maar de behoefte is van dezelfde aard.

Deel uitmaken van een team hoort er uiteraard ook bij. Op een school waar je niet opgenomen wordt in het team, houd je het niet lang vol. En een team dat jou waardeert, je betreft bij allerlei activiteiten, daar werk je met veel plezier hard voor.

2.4 Respect

Behoeft aan respect: zelfrespect en respect van anderen, erkenning voor kennis en kunde, weten dat je gezien wordt, ervaren dat je gewaardeerd wordt. Een kleuter heeft al langere tijd een besef van 'ik' en dus van erkenning van dat ik. Naarmate de leerling ouder wordt, komt dit besef in een sociale context te staan. De groepsgeenootjes worden belangrijker. Hardop voorlezen van mooie resultaten, is voor iedere leerling fijn. Je kunt op die manier stimuleren dat leerlingen elkaar respecteren en soms bewonderen. Dat zorgt dat ze niet afhankelijk worden van jouw waardering en respect. Pubers zoeken voor het grootste deel hun sociale erkenning in de groep waar ze deel van uitmaken, de zogenoemde peergroep.

2.5 Zelfverwerkelijking

Zelfverwerkelijking: wijsheid, spontaniteit, uit jezelf kunnen halen wat er inzit. Laten zien wat je kunt. De wereld aankunnen. Een leerling die na een goede instructie enthousiast aan het werk gaat, zit te blokken en na een half uur puffend en tegelijk stralend roept: 'Ik ben klaar!' Zo'n leerling heeft zichzelf verwerkelijkt.

Dikke Mario van vijf die eerst niet de kast op durfde te klimmen, maar toen jij erbij kwam staan wel. Mario staat met een gezicht als een kampioen op die kast en heeft zichzelf verwerkelijkt.

3 Kenmerken van de behoeftepiramide van Maslow

Inzicht in deze piramidevormige serie behoeften is belangrijk voor je pedagogische benadering van de leerlingen. Je moet immers aansluiten bij hun basisbehoeften. We bespreken een paar kenmerken van de behoeftepiramide die van belang zijn bij je pedagogisch handelen.

Kenmerken van de behoeftepiramide van Maslow:

- de basisbehoeften gelden voor iedereen
- de behoeften zijn op elke leeftijd aan de orde
- de lagere behoefte gaat voor
- de hogere behoefte is geen luxe
- hoe hoger de behoefte, hoe meer manieren om hem te bevredigen

2

3.1 Gelden voor iedereen

De basisbehoeften van Maslow gelden wel voor ieder mens, maar niet voor ieder mens even sterk. Sommige leerlingen werken hard op school, maar ze doen het alleen voor de juf, niet voor zichzelf. Andere leerlingen raken afgeleid als je ze een complimentje geeft, in plaats van dat ze dubbel enthousiast doorwerken.

Bij volwassenen is het net zo. Er zijn mensen die alleen maar werken voor hun geld, en die voor hun andere basisbehoeften naar het verenigingsleven gaan, of naar vrienden. Anderen zien hun werk als de beste plek waar je waardering kunt krijgen. Weer anderen werken om ergens bij te horen.

3.2 Op elke leeftijd aan de orde

Je zou kunnen denken dat het hoogste behoefteniveau, zelfverwerkelijking, pas bij volwassenen aan bod komt. Of, als dat niet zo is, dat het pas in de hoogste groepen aan bod komt. Dat is echter niet het geval. Zodra een mens geboren wordt, bestaat de hele piramide aan behoeften al. Natuurlijk is de verwerkelijking van die behoeften aangepast aan de leeftijd.

Een baby ligt in zijn wiegje. Het lijkt wel een reclame, zo'n mooi plaatje is het. Het kindje is gevoed en verschoond, het is lekker warm in de kamer, maar niet te. Alles werkt mee. Boven hem hangen vrolijke dingen waar de kleine knuistjes naar zwaaien. Als hij per ongeluk iets aanstoot, komt er een geluidje uit. Het kindje kraait verrukt.

Zelfverwerkelijking gaat over 'uit jezelf halen wat er in zit'. Het gaat over spontaniteit en wijsheid. Zonder er nog over te hoeven nadenken, goed handelen. Dat kan bij iedereen zomaar ineens voorkomen. Een zuigeling die lekker verschoond is, een buikje vol heeft en in een fijn wiegje ligt, kan zichzelf verwerkelijken door tevreden geluidjes te maken of naar de kleurige balletjes boven hem te grijpen. Bij een kleuter kun je stellen dat hij zichzelf verwerkelijkt, als hij een niet gemakkelijk werkje naar volle eigen tevredenheid heeft voltooid. Bij een schoolkind kun je stellen dat hij zichzelf verwerkelijkt als hij na een poos afhankelijk te zijn geweest van extra ondersteuning, spontaan zelf op zoek gaat naar een oplossing van een probleem. Iedere leeftijd en iedere persoonlijkheid heeft zo zijn eigen wijze van zelfverwerkelijking. Allemaal samen hebben ze wel dezelfde kenmerken:

- moeiteloosheid,
- de beste eigenschappen komen naar boven,
- optimaal functioneren.

3.3 De lagere behoefte gaat voor

Wel is het zo dat aan de lagere behoefte voldaan moet zijn om aan de hogere toe te komen. De laagste behoefte moet bevredigd zijn, anders werk je niet lekker. Met koude handen kun je je niet goed concentreren. Als je honger hebt, ook niet. Als je naar de wc moet, kun je geen goed gesprek voeren. Als je in de klas alleen staat en gepest wordt, lijden je schoolprestaties daar onder.

Stel, een leerling heeft problemen met een som en wordt daar erg onzeker van. Wat is dan het meest dringend? Dat hij de som kan oplossen, zodat zijn onzekerheid overgaat? Of is de onzekerheid iets om het eerst aan te pakken, omdat hij door zijn onzekerheid de som minder goed op kan lossen? Je zult in je pedagogische benadering eerst die onzekerheid aanpakken. Daartoe hanteer je motiverende technieken of methodieken.

3.4 De hogere behoefte is geen luxe

Als de lagere behoefte eerst komt, zou je gemakkelijk kunnen denken dat de hogere behoefte *dus* een luxe is. En dat mensen die niet aan zelfverwerkelijking toekomen, en zich daar ongelukkig onder voelen, een luxeprobleem hebben. Dat is niet zo. Het gevoel jezelf te verwerkelijken is een algemeen menselijke behoefte. En die uit zich op het ontwikkelingsniveau van de persoon in kwestie. Dus hij uit zich bij de leeftijd passend. Een mens voelt zich mens als hij zichzelf verwerkelijkt.

Uiteraard is het zo dat voor mensen in een land waar hongersnood heerst, zelfverwerkelijking wél een luxe is. Daar moeten de mensen eerst gevoed worden. Maar in een klas wil elke leerling op zijn tijd glanzen. Binnen een school is dat de zelfverwerkelijking waar we over praten.

De hogere behoeften horen erbij en iedere leerling wil aan zelfverwerkelijking toekomen. Dat is gemakkelijk te begrijpen als je aan een voorbeeld denkt. Stel, de onzekere leerling is dank zij jouw pedagogisch ingrijpen gekalmeerd en niet meer zo onzeker. Wat is dan het eerste dat hij wil doen? Waarschijnlijk die som alsnog gaan maken! Want die som is 'dat-gene' geweest dat hem zo bang maakte. Nou, die vijand wil hij wel eventjes overwinnen! Als de som te moeilijk voor hem blijkt, dan heeft hij een probleem. Want hij wil laten zien wat hij kan. Dus ligt er weer een vraag aan jou, aan je pedagogisch handelen: kies andere sommen uit, die hij wel kan maken. Hij wil namelijk presteren, laten zien wat hij kan, zichzelf verwerkelijken.

3.5 Hoe hoger de behoefte, hoe meer manieren er zijn om de behoefte te bevredigen

Er is maar een manier om de fysiologische behoefte 'honger' te bevredigen en dat is eten. Maar bijvoorbeeld de derde behoefte, 'erbij willen horen', kan op vele manieren bevredigd worden. Je kunt deel uitmaken van een gezin, van een club, van een schoolteam enzovoort. En zelfverwerkelijking kan ook op veel manieren. Hoe hoger de behoefte, hoe meer manieren er dus zijn om de behoefte te bevredigen.

Handreikingen voor de beroepspraktijk

Niveau 1

- Heel jonge leerlingen kunnen, als ze op school komen, soms nog niet zindelijk zijn. De meeste leerlingen zijn wel zindelijk met vier jaar, maar sommigen hebben hulp nodig bij bil-len afvegen. Laat een kind niet onnodig wachten. En een rits vastmaken doe je terwijl je een gesprekje met het kind voert.
- Leerlingen hebben behoefte aan beweging op zijn tijd. Dat is belangrijk voor hun lichame-lijke ontwikkeling en ook voor hun gevoel van welzijn. Kleuters gaan elke dag twee keer naar buiten als het weer het toelaat, 's morgens en 's middags. Als het regent, hebben ze twee keer per dag spelles.
- In het speciaal onderwijs, met name in cluster 3 bij de Zeer Moeilijk Lerende Kinderen, kun je meer te maken krijgen met de fysiologische behoeften. De leerlingen leren pas veel later wat zindelijkheid is. Ook zullen sommige leerlingen hulp nodig hebben bij het eten en bij toiletgang.
- Denk ook aan een goed geventileerd lokaal, aan de tijd van het fruithapje bij kleuters. Aan naar de wc moeten. Allemaal fysiologische behoeften!

Niveau 2

- Een kleuter kan in zijn broek plassen. Maar ook oudere kinderen kunnen een ongelukje hebben. Daar moet even alles voor wijken. Want plassen buiten je wil om, gaat over het tweede niveau, het niveau van zekerheid. Je bent even de controle kwijt en dat voelt heel akelig. Het roept ook schaamte op.
- Behoeftte aan zekerheid zit ook in: een duidelijke instructie, controleren of die inderdaad duidelijk genoeg was, een vast dagschema hanteren, consequent en betrouwbaar gedrag vertonen, heldere gedragsregels hanteren.
- In het speciaal onderwijs, met name in cluster 4 bij moeilijk opvoedbare kinderen en autisti-sche kinderen, is een vast dagritme heel belangrijk. De leerlingen kunnen het niet hanteren als de dag anders verloopt dan ze dachten. Weten waar je aan toe bent, geeft de leerlingen een gevoel van het leven aan te kunnen.
- In cluster 2, doven en slechthorenden, is je veilig voelen een punt van extra aandacht. Zorg dat je nooit een leerling van achteren benadert, maar dat hij je kan zien als je aankomt. Als je van de zijkant komt, leg je eerst een hand op de schouder zodat hij weet waar je vandaan komt.
- Denk ook eens aan de inrichting van het klaslokaal. De leerlingen willen er graag van op aan kunnen dat de spullen op hun plek liggen! Voor meer informatie raadpleeg je het thema Inrichting klaslokaal en klassendienst.

Niveau 3

Het derde niveau: behoefte aan sociaal leven. Hoe kleiner het kind, hoe meer jouw gedrag die behoefte vervult. Jij zorgt bij de kleuters dat de groep het fijn heeft met elkaar. Oudere leerlingen ondersteun je zo in hun gedrag dat het een goed groepsklimaat bevordert. Dat doe je door te stimuleren dat elke leerling zijn plek in de groep heeft. Je accepteert niet dat er leerlingen gepest of uitgesloten worden, en je biedt gedragsalternatieven. Iedereen heeft het nodig om een eigen positie te hebben in de groep.

Niveau 4

Het vierde niveau: behoefte aan respect. Bij de jonge leerlingen maak je een begin met respect als groepsgebeuren. Kleuters zijn nog een beetje gericht op erkenning van het eigen ikje door juf. Oudere leerlingen ontlenen hun zelfrespect meer en meer aan erkenning door de groepsgenoten. Daar sluit je bij aan door elke leerling te erkennen in zijn eigen kwaliteit en te stimuleren dat de leerlingen dat naar elkaar toe ook doen. Respect is ook de bemoedigende opmerking onder het werk.

Niveau 5

Het vijfde niveau: behoefte aan zelfverwerkelijking. Dat komt aan bod als je een leerklimaat en opdrachten biedt die uitdagend en bevredigend zijn. Je zult aanvankelijk spontaan bewondering uiten als een opdracht goed is aangepakt. En meer en meer zul je uitlokken dat de leerling zelf blij en tevreden is met het eigen werk. Zelf het werk evalueren is een belangrijk aspect.

Valkuil:

De basisbehoeften zijn allemaal tegelijk aan de orde. Daardoor kan het misverstand ontstaan dat ieder moment op school een moment moet zijn van zelfverwerkelijking. Dat is niet nodig, een schooldag zit vol met momenten die 'alleen maar' zeker en voorspelbaar zijn, bijvoorbeeld de spellingswoorden overschrijven. Dat moet gewoon gebeuren, leuk of niet leuk. Dat geeft niet, er moet *voldoende* uitdaging en afwisseling zijn. Dat is niet hetzelfde als *voortdurend* uitdaging en afwisseling.